

készült festmény, melyet Stunder János festett Bécsben 1791-ben. Kazinczy írja a *Pályám emlékezetében*: „A kép nagy szerencsével készüle... Midőn én, két esztendővel később, farkas-bundában léptem be Szarvason Tessedikhez, s ez engem nevémen szólíta s csudálkozám, hogy aki soha nem látott, s nem tudhatja, hogy e földön járok, mint szólíhat nevémen: „Magadat – úgymond – nem láttalak, de képedet sokat láttam Studernél.”

A történetet Kazinczy Szentgyörgyi Józsefnek is megírta 1811. november 6-án keltezett levelében:

„1791. én öt napot tölték Bécsben. Egyike azoknak a barátimnak, kik barátim voltak anélkül, hogy ismertem s tőlök ismertetem, megsejtvén, hogy én minden időmet az oly helyek látogatására fordítom, ahol képeket s faragást lehet látni, megszólíta, hogy Stunder is látogatnám meg. Másnap felléptem nála. Egy magamforma növésű, igen édes tónusú koppenhágai dán szeretettel fogada, láttatta velem darbjait, s a legnemesebb bizodalommal megszólított, hogy engedném magamat festetni.

Amint másnap néki ülni hozzámentem, egy oly nagyságú vászon vára, mint egy ajtó... A kép egy darabig (míg tökéletesen kiszáradt) Stundernél függött, s Teschedik, Szarvasról, két hétig a képpel egy szobában lakott. 1793. én Szarvasra menvén, farkas bundában léptem be Teschedikhez, s ő engem Kazinczynek szólíta anélkül, hogy magamat néki megnevezném; s a képről ismert reám.”

Megjegyzem, hogy ez az „ajtónagyságú” kép elpusztult, tönkrement, mert rámajjáról levették s „összegörgették”, emiatt az olajjal festett vászon helyre nem hozható repedéseket szenvedett. Megmaradt viszont ebből a nagyméretű képből az arckép 36 x 26,4 cm méretben, mely ma is látható a széphalmi emléksarnok kiállításán. Felirata hátul a vásznon: „Kazinczy Ferenc; Bécsben festette Stunder János Jakab dán születésű; oly jól, hogy szarvasi praedicator, Tessedik Sámuel engem sohasem látott, de a képet Stundernél látta és egyszerűen rám ismert, amidőn 1793-ban hozzá beléptem.” Az idézett szövegek nemcsak a találkozás tényét erősítik meg, hanem azt is, hogy ez a kép az egyik leghűbb, legpontosabb Kazinczy-ábrázolás.

De vajon hogyan jutottak a fák Széphalomra és mikor? A látogatás alkalmával Kazinczy magával vihette? A farkasbunda jellegzetesen kora tavaszi vagy késő őszi viselet, alkalmas tehát az idő a faültetésre... S tudjuk, hogy Kazinczy éppen akkor, 1791-1794 között építette széphalmi házat és alakította az azt körülvevő kertet.

Botanikusoknak való kérdés: egyáltalán, meddig élhet egy akácfa? Lehetett ez 1793-tól 1996-ig (az elpusztulásig) számítva 203 éves?

Kazinczy szarvasi élményeiről nincs több adatunk, amint hogy a két derék férfiú egyéb vonatkozású kapcsolatáról sem. Számomra azonban a valóságot is legyőző érv a széphalmi Tessedik-akácok történetének igazsága mellett annak a levélnek egy mondatja, amelyet Kazinczy írt József öccsének a brünni börtönből 1798. március 10-én: „A Széphalmi ház előtt való két akáczomra nagy gondod legyen, s ird meg, ha élnek é?”

Fehér József

150 éve így ünnepelték Kazinczy-megemlékezések 1859-ben

Idén ünnepeljük Kazinczy Ferenc születésének 250. évfordulóját. A megemlékezések egy részét már megtartották, másik része pedig még előttünk áll. A 2009-ben kiemelt évfordulóként meghirdetett Kazinczy-év eseményeiről természetesen csak később készülhet leltár, elemzés. Az azonban már most látható, hogy a Kazinczy-kultusz történetéhez nagyon sokat hoztátett, hozzátesz ez az év, illetve ennek eseményei, produktumai, elég, hogyha csak a már megrendezett konferenciákra és kiállításokra gondolunk. Az idei Kazinczy-évet persze csak úgy lehet jól és pontosan elemezni, ha megvizsgáljuk majd a közegét és a kort is, amelyben lezajlott. Fontossá válhat ebben a vizsgálatban az előző Kazinczy-évfordulókkal való összevetés is. Az első „nagy” évforduló, a születés centenáriuma, amikor először mutatkozott meg igazán a „hálás utókor” hálája, mindenképpen fontos viszonyítási pont lehet.

A 150 évvel ezelőtti centenáriumi ünnepeket pl. alapvetően meghatározta az a rendszer, az a politikai közeg, amelyben megrendezésre kerültek. A szabadságharc leverése után – mint köztudott – az ab-

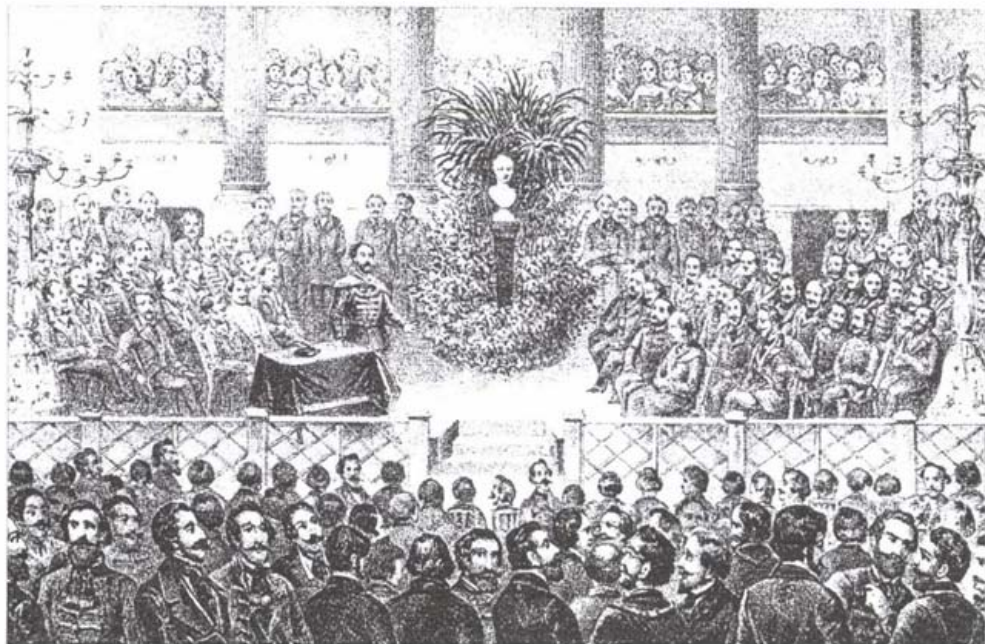
szolutista rendszerrel szemben a magyar társadalom meghatározó része a *passzív ellenállást* választotta. Ez az ellenállás kezdetben főként a magyar nyelv, a nemzeti kultúra ápolását és védelmét jelentette. Jelentős változást hozott azonban az osztrákok magentai és solferinói veresége 1859-ben. Ezek után ugyanis a magyar politikai elit már határozottabban követelte a fennálló rendszer megreformálását, átalakítását. A politikai helyzet 1859 szeptemberétől különösen forrongóvá vált, miután megjelent az ún. *protestáns pátens*, mely úgy szabályozta az állam és a protestáns egyházak viszonyát, hogy teljesen megszüntette a protestánsok belső, szervezeti autonómiáját. A pátens ugyanis kimondta, hogy ezentúl nemcsak a magasabb egyházi tisztviselők, hanem a lelkészek és a falusi tanítók megválasztásához is a kormányhatóságok megerősítése szükséges. A pátens kibocsátását követően az egész országban nem várt erősségű ellenállás bontakozott ki. Az ellenállásnak különös súlyt adott az is, hogy a katolikus és ókonzervatív arisztokrácia többsége is támogatta. Egyik vezetőjük, Szőgyén László 1859 novemberében egy terjedelmes emlékiratot nyújtott be Rechberg miniszterelnöknek, melyben Magyarország legfontosabb sérelmeit kérte orvosolni. Ezeket ő a következőkben látta: "1. A Vajdaság és Bánság, a Muraköz és a Tengerpart "elszakítása"; 2. az ország kerületekre tagolása; 3. a magyar nyelv háttérbe szorítása; 4. idegen tisztviselők alkalmazása; 5. a kancellária, a megyei és városi önkormányzati rendszer, valamint a házassági tábla felszámolása; 6. idegen polgári és büntető törvénykönyv bevezetése." Az emlékiratban Szőgyén az ország hangulatát forradalommal fenyegetőnek festette. A kormányzat ennek ellenére elutasította a kérést, sőt Albrecht főherceg, kormányzó "rendkívüli hatalmat" kért a rend fenntartására és jogot ostromállapot kihirdetésére Magyarországon. A forradalmi hangulatot az 1859 őszi és téli megtartott Kazinczy-ünnepségek is jól tükrözték, de úgy is fogalmazhatnánk, hogy az ország hangulatát ezekben a hónapokban leginkább az évforduló rendezvényein lehetett lemérni. Nem csoda, ha a rendszer hamarosan be is tiltotta a nyilvános ünnepléseket.

Kazinczy születése 100. évfordulójának megünneplését elsőként Erdélyi János költő, akadémiai tag vetette fel 1857 nyarán. Erdélyi, aki ebben az időben sárospataki tanár volt, az általa alapított Sárospataki Füzetek 2. számában indítványozta (egyelőre név nélkül) az ünnepség megtartását. A felhívás visszhang nélkül maradt, az Akadémia sem reagált ekkor még. Erdélyi kezdeményezését Lévai József költő, miskolci gimnáziumi tanár karolta fel azzal, hogy 1857 novemberében a Szépirodalmi Közlönyben maga is sürgette egy Kazinczy-ünnep megrendezését az évforduló alkalmából. Ennek már a következő hónapban volt visszhangja, mégpedig a legolvasottabbnak számító korabeli hetilapban, a Vasárnapi Ujságban. Székely József az általa jegyzett, Kazinczynak emléket állító vezércikket a következő sorokkal zárta: „1859 oct. 27. lesz száz éve, hogy Kazinczy Ferencz bölcsője Biharban Ér-Semlyénben, anyai nagy szülei Bossányi Ferencz házában megrendült.

Vajjon megrendülünk-e mi most száz év után azon kegyeletes szavakra, melyeket egyik legszebb tehetségű költőnk Lévai József csak imént fölelevenített: „százados ünnepet Kazinczy születése napjának.” Zeng-e már a költő szava az ország mind a négy sarka felé? És ha zeng a szó, lesz-e majd a szóból tett? hogy «Hafiz halmára meghozzák Shirász leányai a virágokat!»

Ezt követően a lapok egyre többet foglalkoztak az ünneplésre váró évfordulóval. Persze az még kevés volt, hogy a sajtó felkarolta az ügyet, az érdemi döntés a Magyar Tudományos Akadémiára várt. A döntésre az 1858. november 22-i akadémiai ülésen került sor, amikor is az ülés résztvevői elfogadták a betérjesztő Toldy Ferenc titkár indítványát, hogy az Akadémia méltóképpen ünnepelje meg Kazinczy születésének 100. évfordulóját. Toldy előterjesztése röviden így szólt: „Kazinczy Ferencz, mond, az újabb irodalom teremtője, ő alkotá a műköltészetet, ő teremté azon magyar prózát, mellynél szebbet nem ír senki, s mellynek követője a mostani irodalom. Ha meggondoljuk, mi nehézségekkel kellett neki akkor küzdenie, míg egyrészt ezek legyőzésében nagy geniuszára ismerünk, másrészt kellő nagyságban tűnik fel majd előtünk a pályatoró érdeme, ki iránt emlékének megdicsőítésével, kötelességet is teljesítünk. Az akademia tehát ünnepelje meg Kazinczy Ferencznek, mint az új irodalom teremtőjének emlékét 1. közgyűlés által, mellyben az ünnepeltnek dicsőítésére költemények olvastassanak fel, s emlékbeszédek tartassanak; 2. emlékkönyv kiadása által, mellyben e felolvasott munkák jelennek meg Kazinczy Ferencz arcképpel; 3. márványszobrának ünnepélyes felállítása s 4. emlékpénz veretése által.” Az előterjesztés tehát tartalmazta a konkrét célokat is. Az indítvány elfogadása után az akadémiai ülés az ünnepség előkészítésére egy bizottságot nevezett ki, melynek tagjai: br. Eötvös József, br. Kemény Zsigmond, Kubinyi Ágoston, Fogarassi János, Szalay László, Lukács Móric és Toldy Ferenc lettek.

A következő fontos esemény a Kazinczy-ünnep kapcsán az Akadémia december közepén megtartott 20. nagygyűlése volt. A tudós társaság ekkor hirdette ugyanis meg két évfordulós pályázatát. A két írás, korabeli kifejezéssel „jutalomfeladás”, így szólt: „Kívánatuk egy történeti és széptani emlékirat Kazinczy Ferenczről mint költőről, prózairól és műfordítóról, tekintve a nyelv átalakítására gyakor-

Kazinczy-ünnep Pesten, a múzeum termében, 1859. október 27-én

lott hatását is”, valamint: „*Költemény kivántatik, melynek tárgya: «Kazinczy Ferencz emlékezete»*”. A jellegű műveket a pályázók 1859. augusztus 20-ig küldhették be. Emlékbeszédet végül is csak egy pályázó küldött be. A pályázatot a bírálók nem tartották jutalomra alkalmasnak. Emlékverssel már többen, összesen 14 személy pályázott. Az 50 arany forintos első díjat Tompa Mihály „Hymnus Kazinczy Ferencz százados ünnepére” c. költeménye nyerte. 10 forintos különdíjban részesült még Szász Károly emlékkverse is. Együttal a két díjazott vers bekerült a központi, akadémiai ünnepség programjába.

Az évfordulós ünnepségsorozat központi eseményére, az Akadémia által szervezett Kazinczy-ünnepre 1859. október 27-én, tehát az évforduló napján, Pesten, a Nemzeti Múzeum dísztermében került sor. (Mint közismert az Akadémiának ekkor még nem volt önálló épülete, közgyűléseit is általában a múzeum dísztermében tartotta.) Az ünnepség programját már napokkal az esemény előtt közzé tették a hírlapok. Innen tudhatta meg az érdeklődő közönség, hogy a karzatokra, melyeket külön a hölgyeknek tartottak fenn, a jegyek Kubinyi Ágoston múzeumigazgatónál voltak kaphatóak.

Az ünnepség eredetileg október 27-én délelőtt 10 órára volt meghirdetve, de a korabeli tudósítások szerint a múzeum nagy kapuja előtt már reggel 8 órakor nagy sorok álltak, úgyhogy a múzeum díszterme már 9 óra előtt megnyílt és néhány perc alatt teljesen meg is telt. Az érdeklődők kétharmada be sem fért az ünnepély helyszínére. A Pesti Napló tudósítója meg is jegyezte: „*ily sokaságnak csaknem a Rákos mezejére volt volna szüksége!*” Nemcsak a fővárosból, de az ország minden részéről eljöttek az akadémiai tagok, írók, művészek, az arisztokrácia prominensei, a vidék értelmisége. Utóbbiak közül érdekességképpen megemlíthetjük a híres nagykorúsi gimnázium tanári karát, mely egy halálos beteg kivételével teljes számban képviseltette magát.

Az ünnepi gyűlést az Akadémia elnöke, gr. Dessewffy Emil nyitotta meg. Rövid beszédében köszönetet mondott azon hölgyeknek, akik az ünnepség alatt a múzeumi előcsarnokban (kupolacsarnokban) kiállított „Kisfaludy Károly kibékülése Kazinczyval” c. festményt Orlai Petrics Samuval elkészítették. Az elnöki köszöntő után br. Eötvös József, mint az ünnepség fő szónoka tartotta meg emlékbeszédét, melyben elutasította az udvar germanizáló politikáját és a magyar nemzeti érdekek védelme mellett foglalt állást. Ugyanakkor intően fordult az egybegyűltekhez, hogy ne feledjék: „*Férftas honszeretet, de egyszersmind az emberiség közös ügyéért való lelkesedés, hív ragaszkodás saját nemzetiségéhez, de vele együtt eleven érzete annak, hogy az egyes nemzet, csak midőn az emberiség közös feladatain dolgozik, midőn annak küzdelmeiben s haladásában részt vesz, foglalhat el magához méltó helyet, ez az, minek e hon fennmaradását köszönheti...*” A beszédet többször is taps és éljen felkiáltás szakította meg.

majd a beszéd befejezése után a szónoki emelvény közepén zöld lombok és virágok között felállított Kazinczy-mellszobor megkoszorúzására került sor. A szobrot erre az alkalomra készítette el a Tudós Társaság megbízásából Marschalkó János. A szepesi származású szobrászművész egy Kazinczyról 1816-ban Kolozsvárott készült gipsznyomatot alapul véve mintázta meg ruszabányai márványból az ünnepeltet. (A szobor az ünnepséget követően az Akadémia üléstermébe került.) De készültek róla alabástrom- és gipszöntvények is, amelyeket a pesti Váci utcában, Lauffer és Stolp könyvesboltjában lehetett megvásárolni.

A koszorúzás után dr. Székács József Szász Károlynak Kazinczy emlékére írt és másodjuttalomban részesült költeményét szavalta el, minden egyes tudósítás szerint nagy hatással és nagyon nagy sikerrel. Egyes források szerint olyan nagy hatást gyakorolt, hogy az Akadémia még 15 forinttal megfejelte a 10 forintos díjat. Ezt követően Toldy Ferenc akadémiai titkár tartott Kazinczy munkásságáról emlékbeszédet, majd ugyanő felolvasta Tompa Mihály elsődíjas költeményét, mely sokak szerint jóval elmaradt a Székács-féle előadástól. Az emlékülést Dessewffy elnök Kazinczyról szóló személyes emlékekkel tarkított beszéde zárta.

A Kazinczy-ünnepre készült egy évfordulós emlékérem is, melyet az Akadémia az udinei születésű Antonio Fabristól, a velencei pénzverde világhírű művésztől rendelt. Ezt az ünnepségről távozók bronz kivitelben 2ft-ért meg is vásárolhatták (300-an meg is tették). Az arany és ezüst változatokat pedig meg lehetett rendelni.

Az ünnepség délután 3 órakor az Európa szállodában díszes lakomával folytatódott. A Kazinczy-szobrot ide is áthozták. A lakomára a tokajiak 47 üveg tokajit küldtek ajándékba, amire szüksége is volt a 200-300 vendégnek, mert az ebéd végeztével pohárköszöntők következtek. Többek közt Dessewffy Emil Tompa Mihályra és Szász Károlyra, ez utóbbi viszont gr. Dessewffyre és br. Eötvösre, Giczey Samu Deák Ferencre köszöntötte poharát. Ezenkívül történtek még felköszöntések a jelenlévő gr. Mikó Imrére, Arany Jánosra, Kazinczy Gáborra stb. Deák Ferenc a legnagyobb magyarrá Széchenyi Istvánra köszöntötte poharát, melyről azonnal táviratilag tudósították a döblingi remetét. A lakomát és a pohárköszöntőket ugyancsak Deák Ferenc zárta éspedig a következő szavakkal: „*Mint minden jót, a mi Istenőtől van, e lakománkat is fejezzük be imával. Imám rövid, de szívből jó: éljen a haza!*”

A pohárköszöntők ünnepélyességén túl azonban született egy fontos dolog is ezen a délutánon: a Kazinczy-alapítvány. Természetesen ez szűk körben már tervbe volt véve, de az Akadémia elnöke ekkor tárta nyilvánosság elé indítványát, amit az ünneplők lelkesen fogadtak. Röviddel megkezdése után már 3000-4000 ft volt a gyűjtőiveken aláírva, illetve megajánlva az alapítvány javára. Az alapítványt kezelő bizottságot is ekkor alakították meg az akadémiai elnökön kívül Deák Ferenc, br. Eötvös József, br. Kemény Zsigmond, Kazinczy Gábor és Ürményi József részvételével. A Pesti Napló az alapítvány célját a következőképpen foglalta össze: „*Kazinczy Ferenczünk maradékai közül azokat, kik szükséggel küszködnek, felsegíteni; születéshelyén Érsemlyénben egyszerű emléket emelni; a széphalmi kis jószágot tehermentesíteni, s az ottani házat, hol ő élt és működött, romjaiból kiemelni, kicsinosítani s ott egy Kazinczy-szobrot rendezni, megrakva az ünnepeltnek emlékeivel.*” Sajnos, mint tudjuk a Kazinczy-házat nem sikerült aztán megmenteni.

A lakomával azonban nem ért még véget az ünnepség, az az esti órákban a Nemzeti Színházban folytatódott ünnepi előadással, ahol Tompa költeményét már megzenésítve hallhatta a publikum. Az este fő előadása Vörösmarty „Az áldozat” c. 5 felvonásos darabja volt, melynek főszerepeit Jókainé és (ifj.) Lendvay Márton játszották.

A Vasárnapi Ujság így zárta tudósítását: „*Igy végződött a nagy nap, melyen midőn a nemzet egyik nagy halottjának emlékét kegyeletesen megünneplé, egyszersmind önmagát is megtisztelé. Jeleseiben él a nemzet, ezek nélkül hasonlít egy élettelen tömeghez; s a mely nemzet jeleseit becsülni tudja, annak nincs oka az enyészettől tartani!*”

Az évforduló napján azonban nemcsak a főváros ünnepelt, hanem 18 nagyobb és kisebb városban tartottak Kazinczy-ünnepségeket pl. Debrecenben, Dunaszerdahelyen, Kolozsvárt, Miskolcon, Pápán, Pozsonyban, Rimaszombatban, Szabadkán, Szegeden, Székesfehérvárott, Tiszafüreden és Ungvárott. Október 29-én Csongrádon, október 30-án Veszprémben, november 1-én Eperjesen, 2-án Sopronban, 3-án Kaloocsán és Magyaróvárott, 13-án Hajdúböszörményben, Máramaroszigeten, Nagyváradon és Nagykanizsán, 19-én Nagyenyeden, 23-án Szatmárnémetiben, 27-én Nagybányán és Kunszentmiklóson, 29-én Gyulafehérvárott, 30-án Egerben, december 3-án Sárospatakon, 8-án Tatán, 11-én Nagykőrösön és Jászberényben, 15-én Békésen és Nagyszalontán 18-án Kiskőrösön, 26-án Békéscsabán és Losoncon, 27-én Félégyházán, Gyergyószentmiklóson és Szilágyosmlyón, végül december

30-án Sátoraljaújhelyen-Széphalmon volt megemlékezés. Legjelentősebb ezek közül kétség kívül a kolozsvári, a miskolci és a széphalmi volt. A következő év első hónapjaiban is folytatódtak a megemlékezések az ország különböző pontjain, egészen 1860 áprilisáig. A városok mellett számos község is megünnepelte a centenáriumot. Ezekben a településeken a pap, a tanító vagy a földesúr mondta az ünnepi beszédet. Így történt ez többek között a Szatmár megyei Cégény-Dánnyádon 1859. november 20-án. Az alig 500 lelkes testvérfaluban a vasárnap i stentisztelet után az iskolák tartották az ünnepséget, ahol a helybeli földbirtokos emlékezett meg Kazinczyról, majd mulatság következett és gyűjtés Kazinczy-szobrára. Hasonló formában zajlottak le az ünnepségek Verebélyen (Nógrád megye), Visken (Máramaros megye), Gerendás pusztán (Tolna vármegye), Fehérgyarmaton (Szatmár megye) és más községekben. Lehetne még hosszan sorolni a helységeket a történeti Magyarország majd minden megyéjéből, hiszen több, mint 100 településen tartottak megemlékezést Kazinczy születésének 100. évfordulója alkalmából. Sőt a határokon túl, Galiciában és Moldvában, valamint Isztambulban, Bukarestben, Prágában, Jéna városában és Bécsben is megünnepezték a Kazinczy-centenáriumot. Ezekben a helyeken elsősorban a 49-es emigránsok és/vagy a kint tanuló magyar egyetemisták ünnepezték, leszámítva Bukarestet, ahol már ekkor 10.000 fős magyar lakosság élt.

A nemzet tehát Kazinczyra emlékezve mindenhol megmozdult. Maga Kossuth is egy helyen szükségesnek tartotta kiemelni az évfordulóval kapcsolatosan, hogy „Nemcsak a fővárosban ünnepezték azt, ezernyi ezek részvétele mellett leírhatatlan lelkesedéssel, hanem bámulatos spontaneitással terjedt el a tüntetés mindenhol, a hol magyar szó hangzott, a hol magyar élt”.

Kossuth a Kazinczy-ünnepségekkel kapcsolatosan a *tüntetés* szót használta és korántsem ok nélkül. A Kazinczyra való emlékezés valóban módot és alkalmat nyújtott arra, hogy a nemzet tiltakozzon az abszolutista hatalom politikája ellen, talán lehangsúlyosabban az erőszakos germanizáció ellen. Ennek többféle módon is hangot adtak a rendezvényeken. Például magyar viseletben jelentek meg a résztvevők, amit az újságok előszeretettel kihangsúlyoztak, sőt megdicsértek. Az 1857-es jogászbálon már tüntettek a magyaros ruhákkal, de általánossá a nemzeti viselet 1859 őszétől vált, nem kis mértékben a Kazinczy ünnepségeknek köszönhetően. Ez olyannyira így volt, hogy két Kazinczyról elnevezett divatcikk is megjelent hölgyek számára: a Kazinczy-attila és a Kazinczy-melltű. Leírásukat a Divatcsarnok c. lapból idézzük: „A Kazinczy-attila finom fekete posztóból készül. Készítési módja nagyon egyszerű: a hátulsó rész a derékkal egy darabból van vágva és derékban testhez álló. Elöl szintén testhez álló és nyolcz carniolgombbal van ellátva. A kettős ujjak, melyek félíg bővek, félíg pedig nyitottak, hős Attilánk viseletére emlékeztetnek, és azért Attila-ujjakkak hívják, gazdag sujtással és ép oly gombokkal vannak összekapcsolva, mint a mellrész. A derékon alóli rész nemcsak a két szegleten, de minden csucos végén gazdagon van ellátva sujtással. Kevésbé meleg kelméket, mint milyen a bársony, vagy más eféle, nemcsak bélelni, de vattirozni is lehet. A Kazinczy-attila nagyon csinos utcai öltöny, és legszebb, ha fekete. Lehet prémezni is.” A Kazinczy-melltűt pedig a következőképpen reklámozta az említett divatlap: „A magyar öltözékhez igen illő, szép ékszerre figyelmeztetjük a t. hölgyeket. Ez egy üvegből készített mellű (Cameé), mely Kazinczy jól talált arcképét domborműalakban tünteti elő s igen ékesen van befoglalva. A legelegansabb hölgy is magyar öltözékéhez alig választhat ennél szebb ékszert. E lapok kiadója készítette azt a t. hölgyközönség iránti figyelemül s öt forint beküldése mellett gondosan becsomagolva bérmentesen küldi el a t. megrendelőeknek.”

Jellemző volt az is, hogy a szintársulatók a Kazinczy ünnepségeken magyar darabokat adtak elő, elsősorban Vörösmartytól és Kisfaludy Károlytól, utóbbiból feltűnően sok helyen a „Kemény Simon” c. drámát. Számos helyen Kölcsey Ferenc 1832-es emlékbeszédét olvasták fel. De ezeknél is fontosabb volt, hogy minden egyes ünnepségen elénekelték Kölcsey Himnuszát és/vagy Vörösmarty Szózatát. Akadtak helyek, ahol háromszor, négyszer is elénekelték őket. Ekkor váltak megzenésített költeményeink nemzeti himnuszainkká, amelyek nélkül többé nemzeti ünnepet nem lehetett elképzelni. Természetesen a nemzeti színek is fontos szerepet játszottak: Kazinczy arcképét, mell- sőt életnagyságú szobrát, az örökzöldeket és a virágokat, az áldozati lángokat magasba röptető kandellábereket éppúgy nemzeti színű szalagfolyondár díszítette, ahogy a falak nemzeti színű zászló- és drapériadiszbe öltöztek.

A Kazinczy-évforduló tehát nemzeti köntösben igazi magyar nemzeti ügy lett, de ez nem jelentette azt, hogy nemzetiségi területeken nem ünnepezték volna meg. A felvidéki Eperjesen és Dobsinán pl. a németajkú polgárság ünnepezte a magyar nyelvújítás nagy alakját. Eperjesen főként német nyelven, Dobsinán tört magyarsággal. Utóbbi helyszínen elénekelték a Himnuszot is és a bánya felügyelő, aki a korabeli tudósítás szerint – „magyarul még nem eléggé jól beszél”, felolvasta Vörösmarty Szózatát. A Felvidéken kívül is több helyen ünnepezték és rendeztek gyűjtéseket, pl. a zombori szerbek adakoztak nagyon szép összeget a Kazinczy-alap javára.

Az évfordulós megemlékezések színhelyei általában iskolai épületek, helyi kaszinók, közigazgatási intézmények, színházak voltak, de tartottak ünnepségeket a szabad ég alatt is, mint pl. Széphalmon, és vendéglőkben, fogadóknak, magánházakban is. Tokajban pl. egy szőlősgazda szőlőjében gyűltek össze és ott tartottak nagyon komoly programmal ünnepséget és 50-60 személyes lakomát.

A dívat, illetve a magyaros öltözet kapcsán már említett Kazinczy-attila és -melltű, valamint az emlékérmek, szoboröntvények mellett a centenáriumnak voltak más produktumai is, melyekről legalább felsorolászerűen meg kell emlékeznünk. Az egyes ünnepségekre pl. számos festmény, metszet, illetve szobor készült, melyek elsősorban az ünnepségek dekorációs elemeként jelentek meg. Több helység ünnepi programjában szerepeltek az alkalomra írt zeneművek, versek és emlékbeszédek, melyek számos esetben aztán nyomtatásban is napvilágot láttak. És, ha már itt tartunk fontos megjegyeznünk, hogy az ünnepségek kapcsán összefoglaló munkák is születtek. A legfontosabb tudományos értekezést Toldy Ferenc irodalomtörténész, akadémiai titkár készítette el „Kazinczy Ferenc és kora” címmel. E kötet mellett megjelent még egy akadémiai emlékalbum, az okt. 27-i akadémiai ünnepségről és 1860-ban Szabó Richárd szerkesztésében az ún. Kazinczy-Album, amely összefoglalta a Kazinczy-évforduló valamennyi eseményét, valamint jó néhány értékes kötet, pl. olyan forráskötetek, mint Kazinczy levelezése Kisfaludyval, Berzsenyivel, melyek azóta is fontos tételei a Kazinczy-irodalomnak.

A Kazinczy-ünnepnek fontos eleme volt még a gyűjtés az Akadémia által létrehozott Kazinczy-alapra. Nagyon sokféleképpen gyűjtötték az adományokat, itt most csak kettőt említenék ezek közül: a Pest melletti Fóton, a helyi lövészkörben pl. „a hibás lövésekért fizetni szokott összegecskékét” fordították az alapítványi gyűjtésre, Aradon pedig Papp János cipészmeister gyűjtött pénzt a célra, saját esküvője alkalmával. Kezdetben tehát csak az alapítvány céljaira gyűjtöttek, majd nem sokkal később már egy, a Nemzeti Múzeum számára szánt szoborra is megindult a gyűjtés. Az első adományt erre a bécsi polytechnikum magyar hallgatói küldték. Sok olyan helység is volt, ahol nem rendeztek évfordulós megemlékezést, de a gyűjtésben részt vettek. A készíthető Kazinczy-szobrot eredetileg a múzeum szobortermébe szánták, de a Budapesti Hírlap felvetése nyomán végül is a Múzeumkertbe került. A szobrot ifj. Vay Miklós mintázta meg és 1861 márciusában állították fel. Ünnepélyes leleplezésről szó sem lehetett, mert a hatóságok azt nem engedélyezték. Mindenesetre a Kazinczy-centenárium egy későbbi eredményeként könyvelhetjük el, hogy a fővárosban az ünnepelt köztéri szobrot kapott. (A szobor ma is ugyanazon a helyen áll, és ha jól megfigyeljük, felismerhetjük a 20000 forintosunk hátoldalán található metszeten is.)

Kazinczy és Magyarország 1859-ben, – lehetett volna jelen írásnak ez is a címe. 150 évvel ezelőtt ugyanis az egész nemzet ünnepelt, politikai és vallási hovatartozástól függetlenül. Megmozdult az egész ország: a főváros, a vidéki városok, falvak mind megemlékeztek a jeles napról. A Kazinczy-ünnep 1859-ben így válhatott igazi nemzeti ünnepé, az abszolutizmussal szembeni ellenállás egyik fő eseményévé, sokkal többé tehát, mint egy egyszerű irodalmi évforduló. A centenáriumnak legfontosabb jellemzője tehát kétségtől az volt, amit a fenti Kossuth-idézet is már jól érzékeltetett: a Kazinczy-ünnep nemzeti egységet teremtett. Fábri Anna szavaival: „Az ünnepelt személye és életműve ugyanis egyedülállóan kedvező alkalmat kínált ahhoz, hogy a legkülönbözőbb (nemzetiségi, rendies, felekezeti és kulturális) identitások, fölfogások és törekvések egyetlen táborban egyesüljenek. Leegyszerűsítve talán azt mondhatnánk, mindenki (konzervatív és liberális, európai és nemzeti) megtalálhatta a maga Kazinczyját.”

Debreczeni-Droppán Béla

Felhasznált irodalom: – Akadémiai Emlékkönyv a Kazinczy Ferencz születése évszázados ünnepéről. Pest, 1859. – Fábri Anna: „...Újra érez, újra él e hon” (A Kazinczy-ünnep). In: Műhely. 15. évf. 1992. 6. sz. 55-58. p. – Uő: Sohasem volt ily compact egyetértés A Kazinczy-ünnep – 1859. In: Kegelet és irodalom. Szerk. Kalla Zsuzsa. Bp., 1997. 181-188. p. – Kováts Dániel: Zempléni Kazinczy-ünnep 1859-ben. In: Heman Ottó Múzeum Évkönyve. XXXVIII. Miskolc, 1999. 657-676. p. Lukács Lajos: Magyar függetlenségi és alkotmányos mozgalmak 1849-1867. Bp., 1955. – Szabad György: Forradalom és kiegyezés választóján (1860-61). Bp., 1967., valamint a Budapesti Hírlap, a Divatcsarnok, a Képes Világ, a Növilág, a Pesti Napló és a Vasárnapi Ujság számai.